

креационистичких покрета, појединаца и организација, у настојању да концепт интелигентног дизајна уведу у наставне програме јавних школа у Сједињеним Америчким Државама. Анализирано је и како религијске институције инструментализују науку, посебно указујући на неколико папа који су током XX века пружали религијска тумачења теорије Великог праска. Након тога, посебна пажња посвећена је антропском принципу, као изразу филозофског промишљања космологије, уз истицање његове комплексне позиције, будући да се он користи како у научном, тако у религијском дискурсу. Поглавље се осврће на дебату коју су водили Квентин Смит и Вилијам Лејн Крег око могућности спонтаног настанка свемира *ex nihilo*. Њихове дебате актуелизују томистичке аргументе и могућности које пружају идеје квантне космологије у разумевању настанка универзума. На крају поглавља, пажња је посвећена телеолошкој димензији односа идеја интелигентног дизајна и антропског принципа, као изразима потребе науке и религије да савременом свету пруже одговоре на питања смисла, сврхе и вредности живота у космосу.

Напоследку, у поглављу „И на крају“ упућује се на даља истраживања и могућности анализе космологије у контексту савремене културе. Милан Томашевић закључује да је популарни космолошки наратив заиста могуће посматрати као модерни мит зато што сведочи о „светом добу“ прапочетка времена и простора, као што у себи садржи и читав низ митолошких елемената који имају сопствене функције у оквиру наведене приче.

Монографија *Космологија* аутора Милана Томашевића контекстуализује улогу космологије, па и науке уопште, у оквиру савременог погледа на свет, који, барем номинално, доминира секуларним Западом. Контрастирањем религијског и научног дискурса, књига у први план истиче важност и вредност телеолошке димензије космолошких теорија и настоји да им пружи културолошки релевантно тумачење, указујући на читав низ могућих значења похрањених у популарном космолошком наративу. Антрополошким проматрањем једног научног објашњења или сета теорија, аутор на занимљив и веома илустративан начин доприноси бољем разумевању улоге науке у савременом културном контексту и помаже расветљавању филозофске и религијске димензије космологије. Стога су *Космологике* значајно штиво не само за ужи научни круг читалаца, већ се могу читати и као узбудљива авантура људске мисли у космосу и о космосу.

Ивана Башић

Мишел Ажије, Нове сеобе народа, нови космополитизам

Библиотека XX век, Београд 2019, 269 стр.
Превела с француског Оља Петронић.

Библиотека XX век је 2019. године издала превод књиге која из угла савремене антрополошке мисли значајно доприноси разумевању миграција, граница и космополитизма. Књига је прерађена, измењена и допуњена верзија есеја из 2013. године који је на француском језику написао Мишел Ажије, професор антропологије у Школи за напредна истраживања у друштвеним наукама у

Паризу (*École des hautes études en sciences sociales*, EHESS) и научни саветник у Институту за истраживања развоја (*Institut de Recherche pour le Développement*, IRD). У прерађеном издању, Ажије се осврнуо и на промене које су се 2015. године одиграле у Европи и побудиле веће интересовање јавности за транснационална кретања. Ажије се у својим претходним радовима опсежно бавио савременим облицима миграција и њиховим управљањем.

Централни појам у књизи представља „банални“ или „обични“ космополитизам, који аутор уводи као пандан увреженом појму „баналног национализма“ (Мајкл Билинг). Обични космополитизам је непрестана испреплетаност субјеката, у хибридном свету између глобалности и локалности, где су сусрети са непознатим и несигурност постали наше свакодневно искуство. Пограничја (*borderlands*) постају места, проширена кроз време и простор, на којима се успоставља однос према космополитизму. На самом почетку уводног поглавља, аутор препричава уобичајену сцену којој је присуствовао у Патрасу, грчком пограничном граду. Препричавањем сцене у којој су се нашле три групе актера – двадесетак Авганистанаца, четири полицајца и десетак вежбача у застакљеној теретани – аутор пластично објашњава шта је банални космополитизам. Иако у тој „немој сцени“ није било директне интеракције, између те три групе актера успоставио се прикривен, посматрачки однос пун амбивалентности, напетости и симболике. Служећи се густином етнографског описа, хронологијом догађаја повезаних са надзором граница и разматрањем теоријских појмова, Ажије нас у уводу суочава с питањима која разрађује кроз наредних шест поглавља.

Поглавља су подељена у две повезане целине: расредиштење света и расредиштени субјект. У првој целини, аутор доноси рефлексije о различитим облицима граница (просторних, временских, друштвених), о томе како разумемо свет у времену „глобализације“ и о настанку обичног космополитизма (који је приметан у односу према мигрантима али није ограничен на њега). Говорећи о антропологији границе / антропологији у граници, аутор идентификује несигурност као главну карактеристику границе. Државна и административна граница представља само један део специфичног живота граница. Глобализација није укинула границе. Напротив – умножила их је и проширила. Ажије нас на занимљив начин упознаје с резултатима својих етнографских истраживања. О различитим статусима људи у покрету расправља кроз три главне фигуре „људи-граница“, који су повезани са местима у којима се налазе: луталице (смештене у привременим логорима на границама), парије (живе у логорима, схваћеним као места хуманитарног изузећа) и метеци (живе у сквотовима). Те фигуре не представљају друштвене категорије, већ начине егзистенције у граничним ситуацијама, тренуцима несигурности и релативне страности. Критичко размишљање о странцима и страности данас захтева „деетнизовање“, „денационализовање“ и „деколонизовање“. Искуства људи у покрету најчешће се одигравају у „међусветовима“, из којих се може извести један децентрализован поглед на свет. Етнографија омогућава да се продуби приступ који децентрализује поглед на свет и да се постави питање да ли је бивање у међусветовима универзално присутно. Истражујући пограничне ситуације, можемо страност да приближимо обичном и релативизујемо дистанцу према „субјекту-другом“.

У другој целини, „Расредиштени субјект“, представљена су разматрања култура, идентитета и алтеритета кроз заокрет антропологије ка савремености и постављена су питања интелектуалних алатки (метода) које користимо за њихово разумевање. Концепт расредиштења потребно је поново промислити, јер је за Ажијеа тај концепт кључан за разумевање све актуелнијег питања граница. Расредиштење нећемо разумети као „егзотично скретање“ према далеким пределима који би, како се претпоставља, били радикално другачији, већ као потрагу за оним што од свега прави границу. Ажије разматра три димензије расредиштења: културну, епистемолошку и политичку. Кроз целу књигу, а у петом поглављу поготову, добијамо смернице како да изађемо из „идентитетске замке“ а да у исто време разматрамо битне концепте као што су цивилизација, култура, раса и грађанство/држављанство. Идентитетска замка представља употребу идентитета као аналитичке категорије, претвореног у коначну истину о изражавању или деловању неког појединца или колектива. Једна од могућности за бег из те замке је коришћење речи и знакова које људи сами користе да би описали своју субјективност. С друге стране, сами људи у одређеним ситуацијама прибегавају „стратешком [идентитетском] есенцијализму“, који им омогућава да преговарају своју позицију. На крају, размотрене су логике и политике субјекта, кроз расправу о антропологији субјекта и три ситуационе анализе.

Уместо закључка, аутор је написао прилог антропологији космополитизма, односно космополитског стања (*la condition cosmopolite*). Глобализација је на дневни ред поставила питање космополитизма и размишљање о могућности „заједничког света“. Ипак, космополитизам није исто што и „глобализација“, нити „мултикултурализам“. Питање космополитизма изнова нас враћа Канту. Ажије скреће пажњу на разлику између космополитике и космополитизма. По њему, космополитика представља светску потрагу за заједничким светом, док би космополитизам био антрополошки и социолошки оквир за такву политику (политику-свет). Поново, космополитизам се данас јавља као банална реалност. Космополитизам је град-свет, сачињен од збира пограничних ситуација, које даље образују заједнички друштвени контекст, у ком се рађају или сукобљавају сингуларности и неједнакости, животни пројекти и представе према другом. Односи који постоје на граници не могу се више објаснити помоћу идеја о етнијама и нацијама које су до сад служиле за тумачење „других“. Промет људи, информација и знања одавно је пробио зидове појединачних и колективних живота. Ажије завршава позивом на задатак да мислимо о заједничком свету, у коме мора да се напише нов програм једнакости, и то на првој страници нове космополитске приче.

Теодора Јовановић